

ЯНГИ ДАВР ВЬЕТНАМ НОВЕЛЛАСИ ШАКЛЛАНИШ КОНТЕКСТИДА ФАМ ЗЮИ ТОННИНГ ИЖОДИ

АБДУРАШИДОВА НОЗИМАХОН

тадқиқотчи, ТДШУ

Аннотация. Мазкур мақола Янги давр Вьетнам новелласининг шаклланиши ва ривожланиши тамойиллари асосланган. Унда биз XX аср бошларида Вьетнам новелласи, хусусан, Фам Зюи Тон қаламига мансуб бир нечта новеллаларнинг ўзига хос жиҳатларини кўришимиз ҳамда ўзувчи ижодида янги йўналишлар билан яқиндан танишимиз мумкин. Шунингдек, новеллаларни таҳлил қилиш жараёнида, ўзувчи ҳар бир асари орқали Вьетнамнинг маънавий ва маданий қадриятларини, анъаналарию урф-одатларини чиройли ва моҳирона тасвирлашга ҳаракат қилганлиги яққол кўзга ташиланади.

Адабий алоқалар фаол ҳаракат қилаётган шароитда ҳар бир халқ, ҳар бир миллат учун таъсирлар можаросида ўзлигини сақлаб қолиш ўта муҳим масаладир. Чунки ана шундай умумжаҳон адабий алоқалар таъсири натижасида Вьетнам новелласига Ғарбда пайдо бўлган адабий йўналишлар ва оқимлар бадиий тафаккур доирасида катта таъсир кўрсатди. Шу аснода XX аср иккинчи ярмида ижод қилган Вьетнам ўзувчиси Фам Зюи Тон замонавий оқим ва бадиий ифода услубларидан оқилона фойдаланган ҳолда Вьетнам халқининг ўзига хос дунёқараши, миллий хусусиятлари, турмуш тарзи, қадриятлари ҳаттоки диний ўй-фикрларининг аҳамиятли жиҳатларига мутаносиб бўлган янги ҳикоя ва новеллалар яратган илк ўзувчилардан бири ҳисобланади. Ушбу мақолада Фам Зюи Тоннинг бир нечта ҳикоялари мисоллар ёрдамида таҳлил қилинган. Таҳлилга тортилган барча мисоллар ижодий метод ва йўналишларнинг хилма-хиллиги ҳамда ижодкор услубининг ўзига хослигини янада очиқ беради. Зеро, ҳар бир асарда тасвирланган ҳаёт манзаралари, инсонлараро муносабатлар, уларнинг диалоглари, шунингдек, ўзувчининг ўзига хос бадиий услуби жуда табиий ҳамда самимийлиги билан ажралиб туради.

Янги давр Вьетнам новелласининг шаклланиши ва ривожланиши тамойилларини ўрганиш бизга ўша давр, яъни XX аср биринчи ярмида Вьетнам адабиётидаги ўзгаришлар, адабий жараёндаги янгиланишлар, анъанавий реализм ва романтизмнинг ўзгача тус олиши, янги кўринишлари ва тамойилларини аниқлашга, тушунишга, ҳамда уларни бир-биридан ажрата билишга ёрдам беради, адабий муҳитни тасаввур қилишга имкон яратади.

Таянч сўз ва иборалар: новелла, татян, шицзин, тўқима, эссе, пейзаж, сюжет, лук бат

Аннотация. Данная статья основана на принципах формирования и развития вьетнамских новелл New Age. В нем мы можем увидеть особенности вьетнамского рассказа начала XX века, в частности, нескольких рассказов Фам Зюи Тона, а также познакомиться с новыми направлениями в творчестве писателя. Из анализа рассказов также видно, что в каждом своем произведении автор попытался красиво и искусно отразить духовные и культурные ценности, традиции и обычаи Вьетнама.

В контексте активных литературных связей для каждой нации очень важно сохранить свою идентичность в конфликте влияний. Потому что в результате влияния таких универсальных литературных отношений литературные течения и течения, возникшие на Западе, оказали большое влияние на вьетнамский роман в рамках художественного мышления. В то же время вьетнамский писатель Фам Зюй Тон, писавший во второй половине двадцатого века, мудро использовал современные течения и художественные выражения для создания новых рассказов и рассказов, которые соответствовали мировоззрению вьетнамского народа, национальным особенностям. образ жизни, ценности и даже важные аспекты религиозной мысли. является одним из писателей. В этой статье на примерах анализируются несколько историй Фам Зюй Тона. Все проанализированные примеры в дальнейшем раскрывают разнообразие творческих приемов и направлений, а также специфику творческого стиля. Ведь сцены жизни, изображенные в каждом произведении, межличностные отношения, их диалоги, а также неповторимый художественный стиль писателя очень естественны и искренни.

Изучение принципов формирования и развития вьетнамской новеллы нового периода помогло нам выявить, понять и различить изменения во вьетнамской литературе того периода, первой половины XX века, обновление литературного процесса, особенности традиционного реализма и романтизма. позволяет визуализировать литературную среду.

Опорные слова и выражения: новелла, татьян, шицзин, текстура, эссе, пейзаж, сюжет, лук бат.

Abstract. This article is based on the principles of formation and development of New Age Vietnamese short stories. In it we can see the peculiarities of the Vietnamese short story of the early twentieth century, in particular, several short stories by Fam Zyui Ton, and get acquainted with new directions in the writer's work. Also, in the process of analyzing the short stories, it is obvious that the writer tried to beautifully and skillfully depict the spiritual and cultural values, traditions and customs of Vietnam through each of his works.

In the context of active literary relations, it is very important for every nation to preserve its identity in the conflict of influences. Because as a result of the influence of such universal literary relations, the literary trends and currents that emerged in the West had a great influence on the Vietnamese novel within the framework of artistic thinking. At the same time, the Vietnamese writer Pham Zui Ton, who wrote in the second half of the twentieth century, wisely used modern trends and artistic expression to create new stories and short stories that were in line with the Vietnamese people's worldview, national characteristics, lifestyle, values and even important aspects of religious thought. is one of the writers. In this article, several stories by Fam Zyui Ton are analyzed using examples. All the examples involved in the analysis further reveal the diversity of creative methods and directions, as well as the specificity of the creative style. After all, the scenes of life depicted in each work, interpersonal relationships, their dialogues, as well as the writer's unique artistic style are very natural and sincere.

The study of the principles of formation and development of the Vietnamese novella of the new period helped us to identify, understand, and distinguish between the changes in Vietnamese literature of that period, the first half of the twentieth century, the renewal of the literary process, the peculiarities of traditional realism and romanticism. allows you to visualize the literary environment.

Keywords and expressions: novella, tatyán, shitszin, texture, essay, landscape, plot, luk bat.

Кириш: Мазкур мақола Янги давр Вьетнам новелласининг шаклланиш ва ривожланиш тамойилларига асосланган. Унда биз XX аср бошларида Вьетнам новелласи, хусусан, Фам Зюи Тон қаламига мансуб бир нечта новеллаларнинг ўзига хос жиҳатларини кўришимиз ҳамда ёзувчи ижодида янги йўналишлар билан яқиндан танишишимиз мумкин.

Мақсад ва вазифалар: Янги давр Вьетнам новелласининг шаклланиш ва ривожланиш тамойилларини ўрганиш бизга ўша давр, яъни XX аср биринчи яримида Вьетнам адабиётидаги ўзгаришлар, адабий жараёндаги янгиланишлар, анъанавий реализм ва романтизмнинг ўзгача тус олиши, янги кўринишлари ва тамойилларини аниқлашга, тушунишга, ҳамда уларни бир-биридан ажрата билишга ёрдам беради, адабий муҳитни тасаввур қилишга имкон яратади.

Натижалар ва мулоҳазалар: Вьетнамда XX асрнинг биринчи чораги – воқеаларга бой жўшқин давр эди.

Миллий озодлик ҳаракати монархиядан республика тизимига ўтиш ғоялари билан уйғунлашиб кетди.

Ўша йилларда Вьетнамда Сократ, Ифлатун, Аристотель, Бэкон, Декарт, Монтескье, Вольтер, Руссо, Дарвин, Адам Смит, Спенсерларнинг номлари илк бор эшитилди. Ташқаридан кириб келаётган ахборотнинг жуда катта оқими вьетнам жамиятининг дунёқарашини кенгайтирди, барча ижтимоий соҳалардаги ўзгаришларга, янгиланишларга интилишни уйғотди.

XX аср бошида Вьетнамдаги маърифатпарварликнинг кенг ҳаракати таниқли олим, адабиётчи ва энциклопедист Ле Куи Дон (1726-1784)нинг номи билан боғлиқдир. У “Шицзин” (“Кўшиқлар Китоби”)нинг таржимони ва шарҳловчиси, турли фалсафий, тарихий ва адабий асарлар муаллифи эди.

Маърифатпарварлик ҳаракати жаҳон санъати анъаналари билан миллий адабиётнинг ўзаро боғлиқлигини кўрсатди, ушбу анъанани чуқур англаш ва ўрганишга йўл очиб берди. Бу ҳаракат насрда новелланинг пайдо бўлишига сабаб бўлди. Новелла жанри вьетнам адабиётида ўзининг қадимги анъаналарига эга эди. Вьетнам новелласининг илдизлари турли хил тарихий хроника-

ларга, расмий рисолалар ҳамда халқ оғзаки ижодига бориб тақалади. Маълумки, “До Тхиеннинг норасмий тарихий тазкиралари” (XIII аср) асарига кейинги асрларда расмий тарихнавислик томонидан кўп мартаба мурожаат қилинди, XIV аср бошида эса вьетнам новеллалари Ли Те Сюйеннинг “Виет ерларининг ажойиботу-ғаройиботлари” тўплами сифатида бизгача етиб келган. Ле Куи Доннинг айтишича, энг дастлабки бизгача етиб келмаган новеллалар тўпламлари – “Олий тақдирлаш ҳақида қисса” (XIII аср) ва “Қирол боғлари ва ибодатхоналаридаги ажойиб гўзалликлар тўплами” (XIV аср бошлари) турли хил тарихий асарларга асосланган эди. Аксарият ҳолларда новеллалар матнига До Тхиеннинг “Тазкиралари”дан алоҳида парчалар, воқеалар ҳақида ҳикоялар ёки тарихий латифалар киритилган эди. Бундай “киритилган парчалар” “Тазкиралар”дан олинган матнлардан кўчирма гаплар ҳисобига анча кенг бўлган. Солнома анъанасининг новеллага бўлган таъсири аниқ саналар қўйишда ва китобхонга қаҳрамоннинг насл-насабини келтиришда намоён бўлади.

Новеллаларнинг яна бир манбаси – бу кўпгина пагода ва ибодатхоналарда сақланаётган ибодатхона китоблари эди. Бундай китобларда одатда руҳлар ва руҳонийлар томонидан кўрсатилган мўъжизалар ва муҳим воқеалар ёзилиб борила эди. Вьетнамда ибодатхона китоблари мавжуд бўлганлигига бошқа ишончли тарихий манбалар аниқ ишора қилади. Шундай тахмин ҳам борки, До Тхиен ўз “Тазкиралари”ни тузишда ибодатхона китобларидан фойдаланган экан.

Ибодатхона китобларидан новелла шаклланиш жиҳатини олган – стереотип (одатдагидек бир хил) яқунланиш, қаҳрамон кўрсатган мўъжизаларнинг ва ўлимидан кейин қирол томонидан берилган фахрий унвонларнинг саналиб ўтилиши ва бошқалар. Новелла ва ибодатхона китоблари ўртасида алоқа борлигига қизиқ бир факт (ҳақиқий воқеа) далолат беради. 1572 йилда маҳаллий илоҳиётлар ҳақида афсоналарни таснифлаш борасида Ле сулоласи текширув-тафтиш ишларини олиб борганда, расм-русум ва маросимлар вазирлиги йўқолган (ёки умуман мавжуд бўлмаган) “насл-насаби йўқ” руҳларнинг китоблари учун “расмий таржимаи ҳолларни” Ли Те Сюйеннинг тўпламидан олишни буюрган эди.

Фольклор вьетнам новелласига эртаклар, афсоналар, ва тарихий ривоятлар шаклида кириб келган. Биринчи новеллалар жуда қисқа ва лўнда, шаклан содда, кўпинча ажойиб тусга эга ғайриоддий воқеалар ҳақида қисқа ёзувлардан иборат эди. Фольклор негизлари Ву Куинь ва Киеу Фуларнинг “Линьнам ерларининг ажойиб қиссалари” (XV аср бошлари) новеллалар тўпламида яққол кўриниб туради. Бу тўплам ҳозирги вақтгача оғзаки анъанада сақланиб келаётган ривоятлар (қиссалар)ни ўз ичига олган бўлиб, сюжет нуқтаи назаридан фольклор манбаларига бутунлай таянади ва ажойиб, ғайриоддий воқеалар ҳақида баён қилади.

Кейинчалик новеллада солнома анъанасидан узоқлашиш тенденцияси мустаҳкамланади, ҳикоя қилиш унсури кучаяди, бадий уйдирма ва панд-насиҳат пайдо бўлади (“Ле Тхань Тонг қироли қолдирган асарлар”, XV аср охири). Нгуен Зынинг (“Ажойиботлар ҳақидаги ҳикоялари”, XVI асрнинг биринчи ярми) ва Доан Тхи Диемнинг (“Ажойиботлар ҳақидаги ҳикояларнинг янги ёзувлари”, XVIII аср) новеллалари такомиллашган сюжет, композицион яқунланганлик ва образлар ривожланганлиги билан ажралиб туриб, вьетнам классик новеллистикасининг чўққиси ҳисобланади. Бу новеллаларда ахлоқий дидактик анъаналар яққол кўриниб турибди; масалан, Нгуен Зынинг ҳар бир новелласида китобхонга йўлланган панд-насиҳатни учратишимиз мумкин.

Ушбу новеллалар хусусиятлари ҳақида уларнинг номланишидан хулоса қилса бўлади: мўъжизалар, сеҳргарлар, руҳлар, ажойиб воқеалар ва эврилишлар – осмон аҳлига айланган одамлар ва одамларга айланган осмон аҳли ҳақида ўша бир хил ҳикоялар.

XX аср бошидаги новелла анъанавий новелладан анча фарқ қила бошлади. Тўқима ўрнига кундалик ҳаётга идрокли қараш, мўъжиза ва эврилиш ўрнига ҳақиқий воқеалик кириб келади.

Энди новелла ҳақиқатни акс эттиришга интилади. Илк бор у ижтимоий мавзу ва мотивларга муурожаат қилиб, инсон уни ижтимоий шахсият сифатида қизиқтира бошлайди.

Янги новелланинг асосчиси ўқимишли инсон, француз маданиятининг ўткир билимдони, мохир таржимон, иқтидорли журналист ва публицист Фам Зюи Тон (1883 – 1924) бўлган. Кўп йиллар давомида у энг йирик нашрларда ҳамкорлик қилган: “Донг зыонг”, “Чунгбак танван” (“Шимол ва Марказ янгиликлари”) журналларида, “Дайвьет танбао” (“Буюк Вьет янгиликлари”) ва “Тхыкниеп занбао” (“Шаҳар газетаси”) газеталарида. “Луктиньтанван” (“Кохинхина”) оммабоп журналнинг муҳаррири бўлган эди. Фам Зюи Тоннинг новеллаларини “татян”, яъни улар “воқеликка асосланган” деб аташган. Фам Зюи Тон Вьетнам ёзувчилари орасида биринчи бўлиб ижтимоий масалаларни кўтариб чиқди ва ватан адабиёти ривожланишининг янги даври асосчиси номи билан тарихда из қолдирди. Фам Зюи Тон адабиётнинг бош мақсадини одамларнинг маърифатида кўрар эди; кўпгина маърифатпарварлар каби оммаларни Ғарбий Европа ва шарқий (хитой, япон) ижтимоий фикр, маданият ва илм-фан ютуқлари билан таништиришни зарур деб билар эди. Фам Зюи Тон, Нгуен Ван Винь, Фан Ке Бинь, Нгуен До Мук ва бошқалар ғарб ва хитой муаллифларининг бадий асарлари, танқидий эсселари, илмий девонларини вьетнам тилига таржима қилганлар, шунингдек, классик вьетнам адабиёти бўйича турли хил тадқиқотлар олиб бориб, замонавий ёзувга унинг асосий асарларини транслитерация қилганлар.

Фам Зюи Тон бошқа маърифатпарварлардан фарқли равишда ватан адабиётининг ривожланишига кўпроқ эътибор бериш кераклигини таъкидлар эди. Шу сабабли у асосий кучини таржима, эсселар билан бир қаторда бадий ижодга бағишлаган. Фам Зюи Тон бир қатор таржималар муаллифидир. Таржималар учун у XVII асрнинг йирик француз ахлоқ-шуноси, филологи ва сатириги Жан де Лабрюйер ва XVIII асрнинг таниқли мутафаккири Шарль Монтескьенинг асарларини танланган эди.

Лабрюйер ва Монтескьеларнинг исмлари бир бири билан узвий боғлиқлиги тадқиқотчилар томонидан тан олинади: Лабрюйернинг таъсири Монтескьенинг “Форс мактублари” асарида сезилиб туради. Айтиб ўтиш керакки, Фам Зюи Тон айнан Монтескьенинг “Форс мактублари” асарини таржима қилган эди.

Маърифатпарварларнинг ижоди вьетнам ёзувчисини ўзига тортган. Фам Зюи Тонни Лабрюйернинг адабиёт, тил ва ижод ҳақидаги фикрлари қизиқтирар эди. Таржима учун Фам Зюи Тон Лабрюйернинг “Инсон идроки (ақли)нинг ижоди ҳақида” асарини танлаб, уни “Донг зыонг” журналада (1915, №75) “Нутқ табиий бўлиши керак” сарлавҳаси остида нашр қилади. Лабрюйер номини нафақат Монтескье номи билан, балки кенга маънода Маърифат даври билан боғлашади¹. Лабрюйернинг таъсири кўпгина ёзувчи ва файласуфларнинг ижодида сезилади: Дидро (“Рамо жияни”), немис сатириги Рабенер, рус сатириги Кантемир (“Учинчи сатира”), Фонвизин (“Чала савод”). Буюк ўтмишдошлар каби Фам Зюи Тон Лабрюйернинг фикр, кузатиш ва бадий усулларини ижодий ёндашув билан ўзлаштириб боради. Монтескьенинг “Форс мактублари” асарида Фам Зюи Тон иллатларга, шафқатсизлик ва очкўзликка ботиб кетган троглодитлар қабиласи ҳақидаги ривоятни таржима учун танлайди.²

Икки буюк французларнинг кескин, зехнли сатираси, ижодларининг феодализмга қарши йўналтирилганлиги, тилнинг аниқлиги, равшанлиги ва равонлиги, ахлоқий ҳақиқат Фам Зюи Тоннинг диққатини ўзига тортган эди.

¹ XI-хат – қаранг журн. “Донг зыонг”, №76, 1915

² XI-хат – қаранг журн. “Донг зыонг”, №76, 1915

Шарқ адабиётларида ўзига хос асар яратилаётганда ўзлаштирма сюжетдан фойдаланиш қадимдан анъана бўлиб келган, бироқ манба сифатида миллий адабиёт эмас, балки хорижий адабиёт хизмат қилар эди. Фам Зюи Тон ҳам ушбу анъанага риоя қилган ҳолда, А.Додэнинг “Душанба кунларидаги ҳикоялар” тўпламидан “Биллиарддаги партия” ҳикоясига мурожаат қилади. А.Додэнинг “Биллиарддаги партия” ҳикоясида ёмғир тагида ивиб, чарчоғидан тойган аскарлар тургани тасвирланган. Улар бош қўмондон штабидан ҳужум қилиш тўғрисида буйруқни кутишади. Лекин маршал биллиард ўйнаётган бўлади. “Маршал партияни бошлаган бўлса, осмон узилиб ерга тушмайдими – ҳеч ким унга партияни тугатишга ҳалал беришга қодир эмас”. Душман ўт очиб, аскарлар ҳалок бўлаётгани ҳақида хабар билан жўнатилган аскар штабга келганда, маршал пинагини бузмай партиясини ўйнаб тугатади, сўнг орқага чекиниш ҳақида буйруқ беришга мажбур бўлади.¹

Фам Зюи Тоннинг “Тирик бўлишади ёки ўлишади – барибир” ҳикоясида воқеалар вьетнам қишлоғида бўлиб ўтади. Ҳикоянинг асосий мазмуни шундай таърифланади:

Gần một giờ đêm, trời mưa tầm tã. Nước sông Nhị Hà lên to quá; khúc đê làng... thuộc phủ..., xem chừng núng thế lắm, hai ba đoạn đã thấm lậu rồi, không khéo thì vỡ mất. Dân phu kẻ hàng trăm nghìn con người, từ chiều đến giờ hết sức giữ gìn, kẻ thì thuổng, người thì cuốc, kẻ đội đất, kẻ vác tre, nào đắp, nào cừ, bì bõm dưới bùn lầy ngập quá khuỷu chân, người nào người nấy lướt thướt như chuột lột. Tình cảnh trông thật là thảm. Tuy trông đánh liên thanh, ốc thổi vô hồi, tiếng người xao xác gọi nhau sang hộ (l), nhưng xem chừng ai ai cũng mệt lử cả rồi.

Thưa rằng: đang ở trong đình kia, cách đó chừng bốn năm trăm thước. Đình ấy cũng ở trên mặt đê, nhưng cao mà vững chãi, dẫu nước to thế nữa cũng không việc gì.

Trên đình đèn thấp sáng trưng, nha lệ, lính tráng, kẻ hầu người hạ, đi lại rộn ràng. Trên sập, mới kê ở gian giữa, có một mình quan phụ mẫu, uy nghi chễm chệ ngòai. Tay trái dựa gối xếp, chân phải duỗi thẳng ra, để cho tên người nhà quỳ ở dưới đất mà gãi.²

Дарё сатҳи тобора кўтарилиб, тўғонни бузишга таҳдид сола бошлади. Кун бўйи қишлоқ аҳолиси ёмғирдан ивиб, ҳолидан тойиб, шафқатсиз офатга қаршилиқ кўрсатишга уриндилар. Ҳаттоки тунда ҳам улар ер кавлашни давом эттиравердилар.

Айнан шу вақтнинг ўзида тозалик ва ишнамликда, иссиқ ва ёруғ уй (динь)да сув тошқини билан курашиш учун юборилган бош амалдор ўтирар эди. У қўл остидагилари, маҳаллий ҳокимият билан қарта ўйнашда давом этарди. Унинг ўн томонида – жаноб бошқарувчи, ёнида – қўриқлаш бошлиғи, кейин – таржимон, чап томонида – ҳурмат билан таъзим қилиб турган маҳаллий ҳокимиятнинг бошлиғи. Халқ, сув тошқини, тўғонга ҳужум қилаётган сувнинг, ёмғир ва шамолнинг шовқини уни умуман қизиқтирмас эди.

Ҳикоя давомида тўғон ёрилиб, ҳамма ерни сув босгани ҳақида хабар билан югуриб келган деҳқон диньга (уйга) кирганда, амалдор уни ҳайдаб юборишни амр қилади. Одамлар ҳалок бўлади, уларни очлик ва қашшоқликка маҳрум этиб, сув уйлар ва далаларни босиб қолади, бироқ амалдор совуққонлик билан ўз ўйинини давом эттираверади.

Муаллиф ушбу ҳикояда нафақат аниқ ва объектив ҳаётни тасвирлайди, балки уларга тўғридан тўғри изоҳ беради:

Ôi. Trăm hai mươi lá bài đen đỏ, có cái ma lực gì dun dùi cho quan mê được như thế?... Nay, này đê vỡ mặc đê, nước sông dù nguy, không bằng được bài cao thấp. Đứng trên đê mà đốc kẻ cẩu cừ, người đổ đất lắm nổi lắm than, sao bằng ngòi trong đình đã sẵn kẻ bốc nọc, người chia bài,

¹ Литература Востока в новейшее время.изд.Московского унивурситета 1977. 511-бет

² Tác phẩm Sóng chết mặc bay

nhieu đường thú vị. ...Than ôi. cứ như cách quan ngô ung dung như vậy, mà hai bên tả hữu, nha lại nghiêm trang, lính hầu rầm rập thì đó ai bảo rằng: gần đó có sự nguy hiểm to, sắp sinh ra một cảnh nghìn sầu muôn thảm, trừ những kẻ lòng lang dạ thú, còn ai nghĩ đến mà chẳng động tâm, thương xót đồng bào huyết mạch.¹.

“О, бу қора-қизил 120 та ўйин қарталарида қанақа кучки, улар амалдорни шунчалик авраб қўйди? Тўғон ёрилиб кетса ҳам унга барибир. Даҳшатли дарё суви уни ҳаёлига келса ҳам, қарта ўйинидаги битта маккорлик ва қизик юриши ҳамма нарсадан устунроқ, кучлироқдир...

Унга барибир! Халқ унга халқни нима қизиги бор!”²

Ҳикояда кескин ижтимоий фарқ, ижтимоий адолатсизлик ҳиссиёти ўткир тасвирланган. Шунингдек Фам Зюи Тон ижтимоий шартланиш характери ни тўла очиб бера олган.

Шак шубҳасиз, Фам Зюи Тоннинг ҳикоясидаги сюжет А.Додэ новелласига жуда яқин. Француз маърифатпарварлар ғоялари Фам Зюи Тонга таъсир қилганида ҳам шубҳа йўқ. Вьетнам ёзувчисининг ижодида учун ғоявий йўналишни аниқ кўриш мумкин: муҳими “унга очилган ҳақиқатни ақлни ҳайратда қолдирадиган даражада кўрсатмоқ”. Фам Зюи Тон учун бундай ҳақиқат одамларнинг ижтимоий мавқеи: феодаллар ва деҳқонлар ўртасидаги кескин фарқда кўринар эди. Муаллиф амалдор шахс мисолида бефарқлик ва манманликка қарши қатъий норозилигини билдиради. Айтиб ўтиш керакки, Фам Зюи Тоннинг ҳикояси ҳақ-ҳуқуқсизликка ва инсоннинг меҳнатидан қабих фойдаланишга қарши норозилик деб қабул қилинди. Муаллиф ўз қаҳрамонларининг характери ларини бизга кўрсатмаган, лекин ҳаётий вазият, воқелик ўзи деҳқонларнинг ачинарли, аянчли ҳолидан далолат бериб турар эди: “...юзлаб одамлар бошидан оёғига лойда, уларни шамол тешиб ўтар, белларини ёмғир савалар эди; ...” Фам Зюи Тон деҳқонларнинг ҳуқуқларини тан олиш ҳақида аниқ фикрлар билдирмайди, бироқ халқнинг оғир аҳволи ҳақидаги фикр унинг барча асарларида ўз аксини топиб келади. Фам Зюи Тоннинг энг эрта “ХЎРЛИК” қиссаси қаҳрамони бахтсиз кекса танланган, у ҳалок бўлган ўғлининг фарзандларини боқиш учун рикшалик қилишга мажбур. Халқ мавзуси Фам Зюи Тонда меҳнат мавзуси билан чамбарчас боғлиқдир. Ушбу мавзу қарама қарши қўйиш орқали кўрсатилади: бойлар текинхўр, ҳаромтомоқ ҳаёт кечиришади, камбағаллар эса чарчоқни билмай, тинмай ишлаверишади. Фам Зюи Тон А.Додэнинг сюжет қурилиши режасига аниқ эргашади. А.Додэдан фарқли равишда Фам Зюи Тон пейзаж (манзара) чизғиларидан фойдаланилмайди, манзара кўринишлари у учун аҳамият касб этмайди. Унинг учун муҳимроғи – содир бўлаётган воқеалар устидан кўзга кўринмас муаллифнинг назорати (бу нарс а А.Додэ учун мутлақо хос бўлмаган). Гоҳида у тўғрима-тўғри муаллиф баҳо ларини беради. Қиссанинг якуний қисмида халқнинг аянчли ҳолига раҳм қилиш ва бефарқ бўлган ва манманликка учраган халқ “ҳимоячиси”ни ғазаб билан фош қилинишига гувоҳ бўламиз.

Франциянинг энг яхши новеллисти, киноянинг ёрқин устаси Мопассан ўзининг лўндалиги, композицион тартиблиги ва энг муҳим далилларни саралаб олиш қобилияти билан Фам Зюи Тоннинг диққатини тортди. Мопассаннинг “Сарпо” ҳикояси сюжети асосида Фам Зюи Тон “Шокхань” қиссасини яратди. Европалик “донжуан” каби Вьетнамда “шокхань” турдош отга айланди, бундай номни ёлғончи ва йўлдан урувчи (оздирувчи) одам олар эди.

“Сарпо” – қаллиғининг пуллари ва қимматбаҳо буюмлари билан қочиб кетган уддабурон вилоятлик нотариус ҳақидаги қисса. Ушбу қиссада Мопассан киноя билан буржуазия

¹ Tác phẩm Sóng chết mặc bay

² Tác phẩm Sóng chết mặc bay

жамиятининг вакиллари биргина мақсад – бойлик орттириш билан оворалигини фош қилади. Фам Зюи Тон ҳам худду мана шу сюжетни вьетнам заминига мослаб асар яратган.

Фам Зюи Тон Мопассан новеллаларига хос бўлган лўндалик ва аниқ композицияга тақлид қилади. Мопассан каби унинг новелласи ҳам персонажларнинг тавсифи билан бошланади, у каби ўз қаҳрамонларига кинояли муносабат билдиради, олийжаноб қиёфа ортида пасткаш, молпараст ва ички дунёси бўш ва тор инсонни тасвирлайди. Лекин Фам Зюи Тоннинг кинояли оҳанги бирмунча дабдабали ва ўзига хос услуб орқали ифодаланади. Муаллиф атайлаб классик шеърятига мурожаат қилади.

Фам Зюи Тон Мопассандек хронологик ва мантикий кетма кетликка риоя қилган ҳолда энг муҳим ва энг зарурини танлаб олишга интилади.

Гарбда таълим олган ва куок нгы¹да ёзаётган вьетнам маърифатпарвар ёзувчиларнинг ижодида адабий тилининг соддалаштириш, оғзаки нутқ билан яқинлашиш, баён стилида соддалик ва равшанлик тамойиллари сезилиб турар эди. XX асрнинг биринчи чорагида конфуцийлик ёзувчилар ижодида эса бошқа тамойил сезилар эди: насрий тилда узун ва мураккаб ибораларга, кам ишлатиладиган сўзларга тўла китобий тилни қўллаш, симметрия ва вазнли ёзувга кўпроқ мойилликни учратамиз. Ўша даврда насрий баёнга *лук бат* – охирдаги сатрларда қофияли шеърый вазнда ёзилган парчаларни қўшиш расм бўлган. Фам Зюи Тон тилдаги табиийлик учун курашар эди. Шунинг учун таниқли стилист Лабрюйернинг тажрибасига мурожаат қилгани тушунарлидир. Лабрюйернинг фикрлари Фам Зюи Тон томонидан оммалаштирилиши аслида вьетнам ёзувчисининг тутган ўрнини (йўлини) тарғиб қилиш деб тушунилар эди.

Фам Зюи Тон маърифатпарварликда хом хаёллар (иллюзия) га йўл қўймайди. Маърифатпарварлар бошлаб берган иллатларни фош қилиш йўналишини давом эттириб, ижобий қаҳрамонни яратишдан воз кечади. Европадаги Маърифат даври учун айнан шу муаммо ўта муҳим бўлиб, марказий ўринни эгаллаган эди.

Хулоса қилиб айтганда XX аср бошларида вьетнам новеллаларида услуб ва тилдаги аниқлик ва лўндалик кузатилади. Оғир, мураккаб конструкциялар, тушунарсиз конфуцийлик иборлардан, китаизмлар (хитой тилидан ўзлаштирилган) ва архаизм (эскирган, муомаладан чиқиб кетган сўз)лардан қутилишга ҳаракат қилиб, ёзувчи аниқ ва равшан насрни яратади, тилнинг маърифатпарвар концепциясини татбиқ қилади. Фам Зюи Тон баландпарвоз ва мураккаблаштирилган ибораларни қўлламайди, сўзларининг таъсири (кучи) – соддалик ва равшанликда мужассамлаштирилар эди.

¹ куок нгы – вьетнам тилининг янги лотинлаштирилган ёзуви